

УДК 811.111:81'42

DOI <https://doi.org/10.32782/folium/2025.6.30>

САТИРА ЯК ІНСТРУМЕНТ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ЛІНГВАЛЬНІ ТА ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНІ ЗАСОБИ ВПЛИВУ

Віта Юрчишин

доктор філософії,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ORCID ID 0000-0001-8481-1174

Scopus ID 58951842000

vita.yurchyshyn@pnu.edu.ua

Соломія Щербюк

студентка магістратури

факультету іноземних мов,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ORCID ID 0009-0000-8827-0379

solomia.sh4erbiuk@gmail.com

Ключові слова: сатира, лінгвальні засоби вираження сатири, екстралінгвальні засоби вираження сатири, засоби масової інформації, критика, комічний ефект.

У статті розглянуто лінгвальні та екстралінгвальні засоби сатири як інструменту масової комунікації. Матеріалом дослідження стали статті британського журналу The Economist за 2025 рік. Метою дослідження є роль сатири як засобу масової комунікації, аналіз вербальних та невербальних засобів впливу, розкриття механізмів та їх ролі у формуванні громадської думки. Дослідження спрямоване на виявлення специфічних мовних прийомів (іронія, сарказм, перебільшення, гра слів тощо) та позамовних факторів (контексту, візуальних компонентів, соціального та політичного контексту), які посилюють ефект сатири та впливають на реципієнта. Особливу увагу приділено взаємодії вербальних і невербальних елементів сатири, їх ролі в сучасному медіа-просторі та здатності сатиричного дискурсу бути засобом критики та маніпулювання суспільною свідомістю. Сатира як один з найпотужніших засобів комунікації виконує не лише естетичну чи розважальну функцію, але й стає важливим засобом впливу на суспільну думку, інструментом політичної боротьби та віддзеркаленням соціальних настроїв. На рівні лінгвальних засобів сатира використовує іронію, сарказм, гіперболу, метафору, алегорію, гротеск, пародію, антитезу, каламбури, гру слів. Іронія в сатиричному тексті функціонує як ключовий засіб, що встановлює ставлення автора до об'єкта критики, в той час як гіпербола та гра слів сприяють комічному ефекту, підсилюючи сатиричне повідомлення. Екстралінгвальні засоби включають такі компоненти як ілюстрації, карикатури, символи. Ефективність сатири як засобу масової комунікації залежить від комплексної взаємодії її лінгвальних і екстралінгвальних засобів, які дозволяють не лише викривати суперечності й абсурдність реальності, а й впливати на суспільну думку через механізми комічного ефекту та провокації.

SATIRE AS A TOOL OF MASS COMMUNICATION: LINGUISTIC AND EXTRALINGUISTIC MEANS OF INFLUENCE

Vita Yurchyshyn

PhD in Linguistics,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Solomiia Shcherbiuk

Master's degree Student,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Key words: *satire, linguistic means of satire, extralinguistic means of satire, mass media, critique, comic effect.*

The article examines the linguistic and extralinguistic means of satire as a tool of mass communication. The research material comprises articles from the British magazine *The Economist* published in 2025. The study aims to explore the role of satire as a means of mass communication, analyse verbal and non-verbal strategies of influence, and uncover the mechanisms through which satire shapes public opinion. The research focuses on identifying specific linguistic techniques (irony, sarcasm, exaggeration, wordplay, etc.) and extralinguistic factors (context, visual components, social and political background) that enhance the satirical effect and influence the recipient. Particular attention is paid to the interaction between verbal and non-verbal elements of satire, their function in the modern media landscape and the ability of satirical discourse to be a means of critique and manipulation of public consciousness. Satire, as one of the most powerful communication tools, not only fulfils aesthetic or entertainment function, but also places a crucial role in shaping public opinion, acting as an instrument of political struggle and a reflection of social sentiments. At the linguistic level, satire employs irony, sarcasm, hyperbole, metaphor, allegory, grotesque, parody, antithesis, puns, and wordplay. Irony functions as a key device in a satirical text, establishing the author's attitude toward the object of criticism, while hyperbole and wordplay contribute to the comic effect, reinforcing the satirical message. Extralinguistic means include elements such as illustrations, caricatures, and symbols. The effectiveness of satire as a means of mass communication depends on the complex interplay of its linguistic and extralinguistic components, which not only expose contradictions and the absurdity of reality but also influence public opinion through mechanisms of comic effect and provocation.

Вступ. Сатира є одним із найдавніших літературних жанрів, який відіграє значну роль у культурному та суспільному житті. Вона спрямована на висміювання та викриття моральних вад, соціальних проблем, а також політичних і економічних несправедливостей за допомогою гумору, іронії та інші форми комічного. Як інструмент критики, сатира широко застосовується в літературі, мистецтві та медійному дискурсі. У сучасному світі, де інформація поширюється рекордними темпами, її значення стає ще більш вагомим.

Матеріал і методи дослідження. Для аналізу сатири як інструменту масової комунікації та виокремлення лінгвальних та екстралінгвальних засобів впливу було використано методи якісного та кількісного аналізу, зокрема метод контекстуально-інтерпретаційного аналізу, а також метод суцільної вибірки. Сатиричні тексти для

проведення дослідження було обрано з британського журналу *The Economist* за 2025 рік.

Результати та обговорення. Термін «сатира» має глибокі етимологічні корені, які сягають давньоримської культури. Термін походить від латинського слова *satura*, що означає «суміш» або «асорті». У сучасному значенні сатира – це «літературний прийом, призначений для виявлення та висміювання соціальних, політичних чи моральних недоліків за допомогою іронії, сарказму, гротеску та інших стилістичних прийомів» (Knight, 2004: 51). Сатира – це окрема форма спілкування, яка використовує мову для критики, розваги та спонукування до роздумів. Як лінгвістичне явище сатира діє шляхом творчого маніпулювання мовою, щоб підкреслити вади, протиріччя чи несправедливість у суспільстві. «Сатира функціонує не просто як розвага, вона сприяє критичному

мисленню та рефлексії серед аудиторії» (Doichyk, Yurchyshyn, Velykoroda, 2024: 3). Поєднуючи гумор, іронію та перебільшення, сатира передає розважальні та критичні повідомлення, залучаючи аудиторію на багатьох рівнях. Унікальна здатність критикувати за допомогою лінгвістичних стратегій робить сатиру важливою сферою вивчення комунікації та аналізу дискурсу.

«Сатира розглядається як взаємодія трьох учасників: автора сатири, її реципієнта та об'єкта сатири, де об'єктом є маніпуляція та нівелювання суспільних цінностей, поведінкових норм та принципів» (Simpson, 2003, Юрчишин, 2020, Юрчишин 2024: 288). Для сатири характерна її здатність одночасно виконувати кілька функцій, поєднуючи агресію, соціальну згуртованість та інтелектуальну активність. П. Сімпсон вважає, що агресивна функція сатири є фундаментальною, оскільки вона вимагає ідентифікації та критики конкретної цілі, без цього критичного компонента твір не можна класифікувати як сатиру. Крім того, сатира виконує соціальну функцію, зміцнюючи солідарність у групі та спільні погляди, зміцнюючи таким чином соціальні зв'язки. Також сатира виконує інтелектуальну функцію, оскільки вона спирається на мовну творчість і стратегічне використання мови, використовуючи весь потенціал мовного вираження для ефективної передачі свого повідомлення. «Ступінь підкреслення кожної з цих функцій може відрізнятися залежно від конкретного прикладу сатири» (Simpson, 2003: 18).

Мова є основою ефективності сатири, слугуючи засобом, за допомогою якого створюються та доносяться її повідомлення. На відміну від прямих форм критики, сатира спирається на непрямі й часто багатшарові вирази, такі як іронія, пародія та гра слів. Ці методи дозволяють звертатися до делікатних або суперечливих тем у спосіб, який спонукає до роздумів і є доступним. Як наслідок, сатира займає особливу роль у мовній комунікації, поєднуючи художнє вираження з соціальним коментарем.

Риси сатири визначають її як специфічний жанр, що поєднує критику з комічним елементом, і ці риси виконують особливу роль у медіа-дискурсі. Однією з рис сатири є критичність. Вона вказує на вади, недоліки, пороки або проблеми, що існують у суспільстві, і робить це через перебільшення, іронію або сарказм. Як зазначає В. Юрчишин «Сатирі властивий імпліцитний спосіб передачі критичного ставлення до об'єкта сатири, успадкований від іронії.» (Юрчишин, 2023: 76).

Комічний ефект виникає завдяки поєднанню критики з гумористичними елементами, що дозволяє викликати сміх у реципієнта при одночасному усвідомленні соціальних або моральних

проблем. «Якщо порівнювати сміх гумористичний і сатиричний, не важко помітити принципову різницю: в першому випадку він більш схильється до універсальної посмішки, в той час як у сатиричних творах авторська суб'єктивність проявляється інакше, насамперед, у відвертій публіцистичності, яка вказує на неподоланий кордон між моральним світом художника та головним об'єктом насмішки» (Савіна, 2019: 60).

Сатира, як один із найпотужніших інструментів комунікації, особливо виразно розкриває свій потенціал у сучасному медіа-дискурсі. Вона виконує не лише естетичну чи розважальну функцію, але й стає важливим засобом впливу на суспільну думку, інструментом політичної боротьби та віддзеркаленням соціальних настроїв. У світі інформаційного перевантаження, де значення новин та ідей часто губиться в потоці фактів, сатира стає способом акцентування уваги на важливих аспектах реальності, використовуючи гумор і критику для передачі складних повідомлень. На даний час існує багато сатиричних журналів та каналів, таких як The Onion (США), Private Eye (Велика Британія), Charlie Hebdo (Франція), The Economist (Велика Британія) та Last Week Tonight with John Oliver. Усі вони відіграють важливу роль у формуванні громадської думки та розвитку критичного мислення, спрощують складні питання через гумор, роблячи їх доступними для широкої аудиторії, особливо для молоді. Дані журнали та канали добре виконують такі функції сатири, як: критичну, освітню та розважальну. Як зазначає В. Юрчишин «щоб привернути увагу читача, розважити й водночас переконати його, необхідно вміло оперувати великим набором мовних засобів, які б могли виразити критичне ставлення, створюючи при цьому комічний ефект» (Юрчишин, 2020: 206).

У контексті медіа-дискурсу сатира виступає як потужний засіб впливу на масову свідомість. Вона не лише викриває недоліки сучасного суспільства, але й формує громадську думку щодо політичних і соціальних процесів. У медіа-дискурсі сатира відрізняється своїм багатшаровим характером. З одного боку, вона апелює до аудиторії через комічний ефект, що полегшує сприйняття інформації. З іншого боку, її глибокий підтекст вимагає від аудиторії інтелектуальної активності та вміння «читати між рядків». За словами В. Юрчишин, «завдяки здатності поєднувати інформацію та розвагу, сатира успішно виконує три основні функції медіа: інформування, розважання та переконання» (Юрчишин, 2021: 2).

Лінгвальні засоби сатири необхідні для висловлення критики та гумору. Ці прийоми допомагають налагодити міцніший зв'язок між письменником і аудиторією, приділяючи значну увагу

виклику до усвідомлення соціальних недоліків, які підлягають висміюванню. Р. Еліот визначив такі стилістичні засоби сатири як іронія, пародія, сарказм та гіпербола. До цих засобів також можна додати такі як метафора, алегорія, гротеск, антитеза, каламбури, гра слів та риторичні питання, адже вони часто використовуються у сатирі (Eliott, 1960: 256–262). Відтак, в межах нашого дослідження виділяємо такі лінгвальні засоби вираження сатири: іронія, сарказм, гіпербола, метафора, алегорія, гротеск, пародія, антитеза, каламбури, гра слів та риторичні питання. У медіа-дискурсі вони часто з'являються поруч із зображеннями, щоб посилити свій вплив. Завдяки гармонійній взаємодії різних засобів мови сатиричні тексти стають більш динамічними, емоційно насиченими та багатозначними.

Екстралінгвальні засоби вираження сатири – це невербальні або позамовні елементи, які сприяють створенню сатиричного ефекту. Вони передбачають використання ілюстрацій до статей, карикатур та символів. У сатиричних текстах, автори, як правило, вдаються до немовних засобів для посилення критичного та комічного ефекту. У письмових текстах екстралінгвальні засоби можуть бути представлені через опис жестів, реакцій героїв або навіть графічне оформлення тексту, наприклад, використання шрифтів, розташування тексту на сторінці тощо.

Невербальні елементи, такі як зображення, символи та карикатури, завжди відігравали важливу роль у письмовому медіа дискурсі: статтях газет та журналів. Їх використання виходить за рамки простого опису та репрезентації, стаючи ключовими елементами в передачі значень, які

часто є неявними, невиразними та просто недоступними невербальній мові. У сатирі карикатура здавна використовувалася для критики, викриття та висміювання соціальних норм, політики та культурних тенденцій. «У політичній карикатурі предметом сатири є «переломні» події історії, які змінюють життя суспільства» (Федік, 2021: 227). Поєднання перебільшених образів і критичних коментарів дозволяє передати складні соціальні чи політичні проблеми доступним і спонукаючим до роздумів способом.

Розглянемо, до прикладу статтю, присвячену запровадженню мит на товари з Канади та Мексики і підвищення тарифів для Китаю до 20%. В межах цієї аналітичної статті, націленої на тлумачення наслідків запровадження тарифів, автори апелюють до всіх виділених нами лінгвальних та екстралінгвальних засобів сатири, вміло переплітаючи їх із серйозним економічним аналізом наслідків нововведення, змушують читача загоріти свою увагу над поданою ситуацією.

Donald Trump's economic delusions are already hurting America.

Mar 6th 2025

The president and reality are drifting apart.

In his speech to Congress on March 4th President Donald Trump painted a fantastical picture. The American Dream, he declared, was surging bigger and better than ever before. His tariffs would preserve jobs, make America richer still, and protect its very soul. Unfortunately, in the real world things look different. Investors, consumers and companies show the first signs of souring on the Trumpian vision. With his aggressive and erratic protectionism, Mr Trump is playing with fire...

Рис. 1. The Economist (6 March 2025)

....*When Mr Trump won the election in November, investors and bosses cheered him on. The S&P 500 rose by nearly 4% in the week after the vote in anticipation of the new president lighting a bonfire of red tape and bringing about generous tax cuts. His protectionist and anti-immigration rhetoric, investors hoped, would come to nothing. A stockmarket correction or a return of inflation would surely curb his worst instincts.*

Alas, those hopes are going up in smoke. Elon Musk's doge is causing chaos and grabbing headlines, but with little sign yet of a deregulatory bonanza...

....**MAGAlomania**

....*The world economy is at a dangerous moment. Having defied reality (and the constitution) after he lost the election in 2020, only to be triumphantly re-elected in 2024, Mr Trump has no patience for being told that he is wrong... (The Economist, 2025)*

У даній статті з журналу *The Economist* сатиричний ефект досягається завдяки іронії, гіперболам та саркастичним коментарям, які викрикують суперечності в політиці Дональда Трампа. Візуальний супровід матеріалу – ілюстрація, де Трамп тримає канистру з бензином і стоїть на грошах, – підсилює метафору його дій як потенційно руйнівних для економіки. Такий прийом змушує читача замислитися над наслідками протекціоністської політики, підкреслюючи її абсурдність та небезпеку. Поєднання тексту та зображення сприяє глибшому розумінню сатиричного підтексту, викликаючи у читача не лише усвідомлення проблеми, а й емоційну реакцію. Одним із найпомітніших сатиричних елементів у статті є використання іронії для протиставлення оптимістичної риторики Трампа суворим економічним реаліям. У статті йдеться, що Трамп намалював «фантастичну картину» американської мрії, стверджуючи, що мита зроблять країну «ще багатшою» і захистять «саму її душу». Однак наступне речення одразу суперечить цьому, стверджуючи: «На жаль, у реальному світі все виглядає інакше». Це різке зіставлення підкреслює розрив між заявами Трампа та фактичними економічними наслідками його політики. Представляючи заяви Трампа в надмірно грандіозній манері, перш ніж розібрати їх за допомогою доказів, стаття використовує іронію, щоб підкреслити розрив між його обіцянками та реальністю.

Іронія також чітко прослідковується у реченні *“Elon Musk's doge is causing chaos and grabbing headlines, but with little sign yet of a deregulatory bonanza”*. Тут автор висміює увагу ЗМІ та політичних установ до сенсаційних, але зрештою несуттєвих подій, тоді як важливіші політичні питання залишаються поза увагою. Протиставляючи тривіальні новини серйозним економічним

занепокоєнням, стаття сатирично висміює неправильні пріоритети в політичному дискурсі.

Іншим яскравим прикладом сатири є використання гіперболічної мови для критики процесу прийняття рішень Трампом. У статті йдеться про те, що економічна політика формується «за примхою президента», що означає непередбачуваність і відсутність раціонального планування *“Yet in economics as in foreign relations, it is becoming clear that policy is being set on the president's whim. That will cause lasting damage at home and abroad”*. Дії Д. Трампа описують як «гру з вогнем» – метафора, яка натякає на безрозсудність і неминучу катастрофу. Ці перебільшені описи підкреслюють небезпеку його політики, водночас висміюючи його стиль керівництва. Подібним чином фраза **«MAGAlomania»** у підзаголовку вміло поєднує гасло Д. Трампа *«Make America Great Again»* (MAGA) із терміном *«magalomania»*, що свідчить про одержимість владою та контролем. Ця гра слів підсилює сатиричний тон, висміюючи завищене самосприйняття президента Д. Трампа та потенційні наслідки його дій.

Ще одним прикладом лінгвальної сатири є фраза: **«Few businesspeople want to speak truth to power for fear of drawing Mr Trump's ire»**. Як правило, фраза **«speak truth to power»** асоціюється з мужністю та моральною чесністю. Однак у цьому контексті воно використовується з іронією, щоб підкреслити спричинене страхом середовище в адміністрації Д. Трампа. Це означає, що економічні радники та бізнес-лідери уникають конфронтації Трампа з реальністю, посилюючи тему лідера, який не має зв'язку з наслідками власної політики.

Крім лінгвальної сатири, в статті є супровідне зображення – Д. Трамп тримає газову канистру, стоячи на грошах, що ще більше посилює сатиричний вплив статті. Ця візуальна метафора свідчить про те, що політика Трампа є не просто економічно безвідповідальною, а й активно руйнівною. Образ передбачає, що він метафорично підливає палива в економічну пожежу, загострюючи нестабільність, а не розв'язуючи її. Поєднуючи лінгвальну сатиру з провокаційним візуальним представленням, стаття посилює свою критику політики Трампа та її наслідків.

Сатиричні елементи в статті виконують подвійну функцію: вони розважають і одночасно виступають з гострою політичною критикою. Використовуючи іронію, перебільшення та гру слів, текст створює образ Д. Трампа як лідера, чия економічна політика є не лише помилковою, але й руйнівною для країни та для нього самого. Стаття демонструє, як сатира в політичному дискурсі діє не просто як висміювання, а й як засіб викриття протиріч, виклику та формування

суспільного сприйняття за допомогою ретельно продуманого вибору фраз та слів.

Висновки. Отже, у статті досліджено роль сатири як інструменту масової комунікації через використання лінгвальних і екстралінгвальних засобів. Особлива увага приділена аналізу вербальних прийомів таких як іронія, метафора, гіпербола, сарказм, алегорія, гротеск, пародія, антитеза, каламбури та гра слів. Іронія є ключовим елементом сатиричного тексту, оскільки визначає ставлення автора до об'єкта критики, тоді як гіпербола та мовні ігри підсилюють комічний ефект і виразність сатиричного послання. До екстралінгвальних засобів належать ілюстрації, карикатури та символи. Гармонійна взаємодія цих засобів посилює ефективність сатири у формуванні громадської думки, виявляючи суперечності та абсурдність реальності. Відтак, сатира не лише критикує, а й впливає на суспільну свідомість, ставши важливим інструментом політичної боротьби та соціальних змін. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні лінгвальних та екстралінгвальних засобів сатири як інструменту масової комунікації в усному медійному дискурсі. Дослідження також може отримати продовження у контексті аналізу сатири як контрпропагандистського засобу в медійному дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савіна, Ю. О. (2019). Лінгвопоетичні засоби створення комічного та їх відтворення у процесі перекладу (на матеріалі творів Дж. К. Джерома й О. Генрі та їх українськомовних перекладів). *Закарпатські філологічні студії*, вип. 9, Т. 2, С. 58–64.
2. Федік, Ю. М. (2021). Ключові підходи до дослідження сучасних англійських карикатур. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, Том 32 (71). № 2, С. 224–229.
3. Юрчишин, В. М. (2021). Лінгвопрагматичні характеристики сатири в британському медійному дискурсі : дис. ...д-ра філософії : 035-філологія. Івано-Франківськ. 255 с.
4. Юрчишин, В. М. (2023). Лінгвопрагматичні характеристики сатири як ехо метарепрезентації у британському медійному дискурсі. *Folium*, вип. 2, С. 72–76. <https://doi.org/10.32782/folium/2023.2.11>.
5. Юрчишин, В. М. (2020). Роль контекстуальних ресурсів в інтерпретації сатиричних висловлень у британському медійному дискурсі: лінгвопрагматичний підхід. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, № 46, Т. 2. С. 206–210. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2020.46-2.49>
6. Юрчишин, В.М., & Матіяш-Гнедюк, І. М. (2024). Дуальна площина сатири в британському медійному дискурсі. *Folium*, вип. 4, С. 286–291. <https://doi.org/10.32782/folium/2024.4.43>
7. Doichyk, O., Yurchyshyn, V., & Velykoroda, Y. (2024). Intertextual satire in media discourse: Conceptual blends. Review of Cognitive Linguistics. <https://doi.org/10.1075/rc1.00183.doi>
8. Eliott, R. C. (1960). *The Power of Satire: Magic, Ritual, Art*. Princeton University Press. P. 256–262.
9. Kight, C. (2004). *The Literature of Satire*. Cambridge University Press. 327 pp.
10. Simpson, P. (2003). *On the discourse of satire: Toward a stylistic model of satirical humor*. Amsterdam, The Neatherlands: John Benjamins Publishing Company. 256 pp.

Отримано: 10.03.2025

Прийнято: 09.04.2025